

ŠV. TOMAS AKVINIETIS

SVARSTYTI KLAUSIMAI APIE TIESĄ

KLAUSIMAS XIV. XI, XII ARTIKULAI

Disputed Questions on Truth. Question 14. Articles XI, XII

VIENUOLIKTAS ARTIKULAS

AR BŪTINA TIKĖTI EKSPLICITIŠKAI¹

Ir atrodo, kad nebūtina.

Juk nedera teigti to, kas kelia keblumą. Bet teigiant, jog išganymui būtinas eksplicitinis tikėjimas, kyla keblumą. Juk gali atsitikti taip, jog kuris nors žmogus išaugo miške arba net tarp vilkų, todėl negalėjo nieko aiškaus žinoti apie tikėjimą. Ir toks žmogus būtinai bus pasmerktas. Bet tokia išvada kelia keblumą. Todėl atrodo, kad nebūtina eksplicitiškai kuo nors tikėti.

Be to, tai, kas ne mūsų galioje, nuo mūsų nepriklauso. Bet tam, kad eksplicitiškai kuo nors tikėtume, mums reikia vidinio arba išorinio balso, nes Laiške romiečiams rašoma: *tikėjimas iš klausymo* (Rom 10, 17). Tačiau klausymas priklauso ne nuo klausytojo, o nuo kalbėtojo. Todėl eksplicitinis tikėjimas išganymui nėra būtinas.

Toliau, neišprususiems subtiliausi dalykai neperteikiami. Bet nėra nieko subtilesnio ir aukštesnio už protą pranokstančius dalykus, iš kurių sudarytas tikėjimas. Todėl nedera tokių dalykų skelbti liaudžiai. Taigi ne visiems priklauso kuo nors eksplicitiškai tikėti.

Be to, žmogui neprivaloma žinoti to, ko net angelai nežino. Bet atrodo, kad Jeronimas teigia, jog angelai apie įsikūnijimo paslaptį nieko nežinojo tol, kol neįvyko įsikūnijimas. Vadinas, ir žmonėms nebuvo privaloma ką nors apie Atpirkėją žinoti arba juo eksplicitiškai tikėti.

RAKTAŽODŽIAI: eksplicitinis tikėjimas, implicitinis tikėjimas, pasakojimas apie praeitį, pasakojimas apie ateitį.
KEY WORDS: explicit faith, implicate faith, narrative of the past, narrative of the future.

Toliau, Dionisijas traktato *Apie dangaus hierarchiją* devintame skyriuje rašo, kad daug pagonių buvo išganyta dar prieš Kristui ateinant. Tačiau jie negalėjo nieko apie Išganytoją eksplicitiškai žinoti, nes pranašai pas juos nebuvo atėję. Todėl, atrodo, išganymui nėra būtina, kad žmogus eksplicitiškai tikėtų su Išganytoju susijusiais dalykais.

Be to, tikėjime Išganytoju yra nusileidimo į pragarą epizodas. Tačiau, anot Grigaliaus, Jonas [Krikštytojas] juo abejojo, nes klausė: *Ar tu esi tas, kuris turi ateiti?* (Mt 11, 3). Ir kadangi jis buvo vienas iš didžiųjų žmonių, nes ten pat pasakyta, kad tarp moters pagimdytų už jį didesnio nebuvo, tai atrodo, kad net ir didiems žmonėms nebuvo skirta eksplicitiškai išmanyti su atpirkimu susijusius dalykus.

Bet yra priešingai. Atrodo, kad siekiant išganyti, būtina eksplicitiškai tikėti viskuo, kas su juo susiję, nes visi tie dalykai vienodai tikėjimui priklauso. Tad jeigu būtina tikėti vienu, tai dėl tos pačios priežasties būtina tikėti ir visais kitais.

Be to, kiekvienas privalo vengti visų tikėjimui prieštaraujančių klaidų. Bet jis negali to daryti, jeigu aiškiai, išsamiai ir nuodugnai nepažįsta tikėjimo dalykų, dėl kurių klystama. Todėl būtina jais visais eksplicitiškai tikėti.

Be to, kaip įsakymai vadovauja veiklai, taip dalykai – tikėjimui. Tačiau kiekvienas privalo žinoti Dekalogo įsakymus, nes jam nebūtų atleista, jeigu jis dėl jų nežinojimo padarytų kurią nors nuodėmę. Todėl kiekvienas privalo visais tikėjimo dalykais eksplicitiškai tikėti.

Be to, Dievas yra kaip tikėjimo, taip ir meilės objektas. Tačiau visi privalo Dievą mylėti eksplicitiškai. Vadinasi, niekas neturi tikėti implicitiškai.

Be to, eretikas, kad ir koks neišspręsęs jis būtų, klausinėjamas apie visus tikėjimo dalykus. To nebūtų daroma, jeigu nebūtų privaloma tikėti eksplicitiškai. Todėl išvada lieka ta pati.

Be to, visų tikinčiųjų tikėjimo įprotis yra tos pačios rūšies. Tad jeigu kuris nors vienas tikintysis aiškiai, išsamiai ir nuodugnai tikėtų visais tikėjimo dalykais, tai atrodo, kad visi kiti taip pat turėtų tai daryti.

Be to, nesuformuotas tikėjimas išganymui nėra pakankamas. O implicitiškai tikėti, vadinasi, turėti nesuformuotą tikėjimą, nes dažnai vadovai, kurių tikėjimu remiasi neišspręsusių, implicitiškai tikinčių žmonių tikėjimas, turi nesuformuotą tikėjimą. Vadinasi, implicitiško tikėjimo išganymui nepakanka.

ATSAKYMAS. Reikia sakyti, kad implicitiniu teisinga vadinti tą, kuris apima ir savyje aprėpia daugybę neišnagrinėtų dalykų; explicitiniu tą, kuriame tie dalykai yra išnagrinėti. Ir šie būdvardžiai – explicitinis, implicitinis – nuo kūniškų dalykų perkeliama į dvasinius. Tad, kai daugybė dalykų viename esti galimai, sakoma, kad jie jame yra neišreikštai, kaip išvados prielaidose. Bet išreikštai jie yra tame, kuriame egzistuoja aktualiai. Todėl tas, kuris žino tik bendrusius principus, turi neaiškių žinių apie visas dalines išvadas, o tas, kuris tas išvadas iš tikrųjų nag-

rinėja, jas žino aiškiai. Todėl sakoma, jog kuo nors eksplicitiškai tikime, jeigu tvirtai laikomės tų dalykų, apie kuriuos iš tikrųjų mąstome, o implicitiškai, jeigu tvirtai laikomės tų, kurie tarsi bendrieji principai tuos dalykus apima. Pavyzdžiui, tas, kuris tiki, kad Bažnyčios skelbiamas tikėjimas yra tikras, implicitiškai tiki kiekvienu atskiru, Bažnyčios tikėjimui priklausančiu dalyku. Todėl reikia turėti omeny, kad tikėjimo dalykai skirstomi į tuos, kuriais visi ir visais laikais privalo eksplicitiškai tikėti; į tuos, kuriais visais laikais, tačiau ne visi, o tik kai kurie; į tuos, kuriais visi, bet ne visais laikais, ir į tuos, kuriais nei visi, nei visais laikais privalo eksplicitiškai tikėti. Tai, kad visais laikais kiekvienas tikintysis privalo eksplicitiškai tikėti tam tikrais dalykais, akivaizdu dėl to, kad su mūsų galutiniu tobulumu susijusius dalykus mes tikėjimu priimame panašiai, kaip mokinys priima mokytojo jam pirmiausia perteikiamus dalykus, kuriais jis nukreipiamas prie pirminių. Tačiau jį nukreipti nebūtų galima, jeigu jis ko nors iš tikrųjų nesvarstytų. Todėl būtina, kad mokinys ką nors iš tikrųjų svarstytų.

Lygiai taip pat būtina, kad tikintysis kuo nors eksplicitiškai tikėtų. Tokie yra du dalykai, kuriuos apaštalas mini Laiške Žydams: *Kas artinasi prie Dievo, tam būtina tikėti, kad jis yra ir kad jo ieškantiems atsilygina* (Žyd 11, 6). Todėl visais laikais visi privalo eksplicitiškai tikėti, kad Dievas yra ir kad žmonių reikalus tvarko apvaizda. Tačiau neįmanoma, kad kuris nors kelionėje esantis žmogus eksplicitiškai žinotų visa tai, ką apie mūsų palaimą žino Dievas. Bet įmanoma kelionėje esančiam žmogui eksplicitiškai žinoti viską, kas žmonių giminei duota kaip tie ženklai, kuriais kelyje esantis žmogus gali save į tikslą nukreipti. Ir sakoma, kad toks žmogus turi tobulai eksplikuotą tikėjimą.

Tačiau ne visi tiki taip tobulai. Todėl Bažnyčioje yra įsteigta tikinčiųjų hierarchija, kad vieni kitus mokyti tikėti. Todėl eksplicitiškai tikėti visais tikėjimo dalykais privalo ne visi, o tik tie, kuriems skirta kitus mokyti, pavyzdžiui, vyresnybė ir sielų ganytojai. Bet net ir jie neprivalo visais laikais viskuo eksplicitiškai tikėti, nes kaip atskiras žmogus ilgainiui tikėdamas daro pažangą, taip ir visa žmonių giminė. Todėl Grigalius sako: *bėgant laikui augo dieviškųjų dalykų pažinimas*. Tačiau laikų pilnatvė, tarsi žmonijos tobulumo amžius, yra malonės laikai, todėl šiais laikais vadovai privalo eksplicitiškai tikėti visais tikėjimo dalykais. Bet ankstesniais laikais net ir vyresnieji neprivalėjo viskuo tikėti eksplicitiškai, nors po įstatymo ir pranašų privalėjo eksplicitiškai tikėti daug daugiau dalykų negu anksčiau. Atitinkamai prieš padarant pirmąją nuodėmę [Adomui ir Ievai], eksplicitiškai tikėti Atpirkėju nebuvo privaloma, nes tada Atpirkėjo dar nereikėjo. Tačiau implicitiškai jie juo tikėjo, tikėdami dieviškąja apvaizda: būtent, kad Dievas jį mylintiems parūpins viską, kas išganymui būtina. Bet prieš nuodėmę ir po jos visada vyresnieji privalėjo eksplicitiškai tikėti Trejybe, o paprasti tikintieji po pirmosios nuodėmės ir iki pat malonės laikų neprivalėjo, nes iki nuodėmės galbūt dar nebuvo tokios dieviškųjų asmenų skirties, kad kas nors galėtų mokyti ja tikėti. Panašiai ir po nuodėmės iki pat ma-

lonės laikų vyresnieji privalėjo eksplicitiškai tikėti Atpirkėju, o paprasti tikintieji tik implicitiškai arba patriarchų ir pranašų tikėjimu, arba tikėjimu dieviškąja apvaizda. Tačiau malonės laikais visi vyresnieji ir visi paprasti tikintieji privalo eksplicitiškai tikėti Trejybe ir Atpirkėju. Vis dėlto ne visais su Trejybe ir Atpirkėju susijusiais dalykais paprasti tikintieji privalo eksplicitiškai tikėti, o tik vyresnieji. Paprasti tikintieji privalo eksplicitiškai tikėti tik bendrais tikėjimo dalykais, kad Dievas yra trigubas ir vienas, kad Dievo sūnus buvo įkūnytas, mirė ir prisikėlė, ir kitais panašiais dalykais, kuriuos Bažnyčia primena savo šventėmis.

Todėl į pirmąjį argumentą atsakyтина, kad jokių keblumų nekiltų dėl to, jog miške arba tarp neprotingų žvėrių išaugęs žmogus kuo nors aiškiai ir detalai tikėtų, nes dieviškoji apvaizda kiekvienam, jeigu jis nesipriešina, parūpina visa, kas išganymui būtina. Tad jeigu minėtomis sąlygomis išaugęs žmogus, vadovaudamasis prigimtinio protu, siektų gėrio ir vengtų blogio, tai galima būti tikriems, kad Dievas jam arba iš vidaus apreikštų tai, kas tikėjimui būtina, arba pas jį nukreiptų kurį nors tikėjimo skelbėją, panašiai, kaip pasiuntė Petrą pas Kornelijų (Apd 10, 20).

Į antrąjį atsakyтина, kad nors ne mūsų galioje tikėjimo dalykus pažinti savarankiškai, bet jeigu mes darome tai, kas nuo mūsų priklauso – būtent vadovaujamės prigimtinio proto nurodymais, tai Dievas mums būtinų dalykų nepagalii.

Į trečiąjį atsakyтина, kad paprastiesiems žmonėms tikėjimo dalykai pateikiami ne detalai išaiškinti, bet apibendrintai. Ir taip pateiktais dalykais jiems privaloma aiškiai ir giliai tikėti, kaip tai jau buvo minėta.

Į ketvirtąjį atsakyтина, jog anot Dionisijo ir Augustino, apie Kristaus įsikūnijimo paslaptį angelai žinojo anksčiau nei žmonės, nes pranašai apie ją iš angelų sužinojo. Tačiau Jeronimas apie juos kalbėjo kaip tą paslaptį skelbiančius per Bažnyčią, nes apaštalų skelbimu paslaptis buvo perduota pagonims. Todėl kai kurie jau įvykę dalykai angelams tapo žinomi geriau nei tada, kai jie juos tik numatė įvyksiant.

Į penktąjį atsakyтина, kad pagonims nebuvo skirta būti dieviškojo tikėjimo mokytojais. Todėl juos reikia laikyti paprastais žmonėmis, kad ir kokie išmintingi savo pasaulietine išmintimi jie būtų buvę. Todėl jiems pakakdavo akiai tikėti Atpirkėju arba Įstatymu ir pranašais, arba pačia dieviška apvaizda. Tačiau tikėtina, kad net ir daugumai pagonių dar prieš Kristaus atėjimą mūsų atpirkimo paslaptis buvo dieviškai apreikšta, kaip tai matyti iš Sibilės pranašysčių.

Į šeštąjį atsakyтина, kad nors savo laiku Jonas Krikštytojas buvo laikomas didžiu žmogumi, tačiau jam nebuvo būtina aiškiai ir nuodugnai tikėti visais apreikšimo dalykais, kuriais aiškiai ir giliai tikima malonės laikais po Kristaus kančios ir prisikėlimo, nes Jono laikais tiesos pažinimas savo pilnatvės, kuri atsirado šventajai dvasiai atėjus, dar nebuvo pasiekęs. Tačiau kai kurie žinovai teigė, kad tą klausimą Jonas kėlė ne savo, bet Kristumi abejojančių savo mokinių vardu. Dar kiti sakė, jog tas klausimas išreiškė ne abejonę, bet pamaldų žavėjimąsi Kristaus nusižeminimu iki pat nusileidimo į pragarą.

Tačiau į pirmąjį, *bet priešingą* argumentą reikia atsakyti, kad ne visi tikėjimo dalykai žmogų į tikslą veda vienodai, nes vieni yra už kitus paslaptingesni, o kiti reikalingesni. Todėl į vienus dalykus anksčiau negu į kitus reikia aiškiai ir nuodugnai tikėti.

Į antrąjį atsakytina, kad net tas, kuris viskuo akiai tiki, gali išvengti visų klaidų, tikėjimo įpročiui jį sulaikant nuo pritarimo tam, kas priešinga tikėjimo dalykams, apie kuriuos jo žinios yra miglotos, nes kai jam pasiūloma kas nors neįprasta, jis į tai žvelgia įtariai ir nepritaria tol, kol jį pamoko tas, kurio pareiga – spręsti apie tikėjime abejotinus dalykus.

Į trečiąjį atsakytina, kad Dekalogas įsako tuos dalykus, kuriuos prigimtinis protas diktuoja, todėl kiekvienas privalo juos aiškiai ir nuodugnai žinoti. Tačiau apie tikėjimo dalykus to paties negalima pasakyti.

Į ketvirtąjį atsakytina, jog meilė į neaiškias ir aiškias skirstoma tik tiek, kiek ji lydi tikėjimą, nes meilė siekia anapus sielos savarankiškai egzistuojančio dalyko, o pažinimas siekia, kad siela suprastų ką nors bendro arba atskiro. Todėl tikėjimas ir meilė nėra panašūs.

Į penktąjį atsakytina, jog tirama ne tai, ar erezija kaltinamas neišprusęs žmogus aiškiai ir nuodugnai tiki visais tikėjimo dalykais, o tai, ar jis užsispyrusiai neprieštarauja kuriam nors tikėjimo dalykui.

Į šeštąjį atsakytina, jog ne tikėjimo įprotis, o įvairios pareigos lemia tai, kad vienas privalo aiškiai ir nuodugnai tikėti tuo, kuo kitam pakanka tikėti akiai. Mat einantis tikėjimo mokytojo pareigas privalo aiškiai ir nuodugnai išmanyti tuos dalykus, kurių privalo arba privalėtų kitus mokyti. Ir kuo jo pareigos yra aukštesnės, tuo tobuliau jis privalo tikėjimo dalykus išmanyti.

Į septintąjį atsakytina, kad paprasti žmonės akiai tiki ne kurio nors atskiro žmogaus tikėjimu, o Bažnyčios tikėjimu, kuris negali būti beformis. Ir, be to, sakoma, jog vienas akiai tiki kito tikėjimu ne todėl, kad jie abu turi suformuotą arba nesuformuotą tikėjimą, o todėl, kad tiki pačiais dalykais.

DVYLIKTAS ARTIKULAS

AR ŠIUOLAIKINIŲ IR SENOVĖS ŽMONIŲ TIKĖJIMAS BUVO TAS PATS

Ir atrodo, kad ne tas pats.

Juk apibendrintas žinojimas skiriasi nuo konkretaus žinojimo. O senovės žmonės apie tikėjimo dalykus žinojo kaip apie apibendrintus tikėdami implicitiškai. Bet šiuolaikiniai apie juos žino konkrečiai tikėdami eksplicitiškai. Todėl šiuolaikinių ir senovės žmonių tikėjimas nėra tas pats.

Be to, tikima tuo, kas pasakojama. Bet ne tuo pačiu pasakojimu tikime mes ir tikėjo jie. Pavyzdžiui, jie tikėjo gimsiančiu Kristumi, o mes – gimusiu. Todėl mūsų ir senovės žmonių tikėjimas nėra tas pats.

Be to, tikėjimą lemia jam būtinos konkrečios laiko ribos: juk dabar tikintis, kad Kristus niekada nebuvo atėjęs, tačiau ateis, laikomas netikinčiu. Bet mūsų ir senovės žmonių tikėjimo laikas yra skirtingas: juk mes tikime kaip praeitimi tais dalykais, kuriais senovės žmonės tikėjo kaip ateitimi. Tad mūsų ir senovės žmonių tikėjimas nėra tas pats.

Bet priešingai rašoma Laiške efeziečiams: *Vienas Viešpats, vienas tikėjimas* (Ef 4, 5).

ATSAKYMAS. Atsakytina, jog reikia tvirtai laikytis nuostatos, kad senovės ir šių laikų žmonių tikėjimas yra vienas. Antraip nebūtų vienos Bažnyčios. Norėdami tai patvirtinti, kai kurie sakė, kad pasakojimas apie praeitį, kuriuo tikime mes, yra tas pats pasakojimas apie ateitį, kuriuo tikėjo senovės žmonės. Bet neatrodo teisinga, kad keičiantis esminėms pasakojimo dalims, pasakojimas išliktų nepakitęs: juk matome, kad jame keičiasi atsitiktiniai veiksmoždzijų bei daiktavardžių požymiai. Todėl kiti sakė, jog pasakojimas, kuriuo tikime mes, skiriasi nuo to, kuriuo tikėjo senovės žmonės; tačiau tikima ne pasakojimu, bet tais dalykais, apie kuriuos pasakojama. O pasakojama apie tuos pačius dalykus, nors pasakojimai būtų skirtingi. Jie sakė, jog tikėjimo esmei tinka, kad būtų tikima Kristaus prisikėlimu, bet tai, kad jis jau įvyko arba dar tik įvyks, yra kaip atsitiktinis to tikėjimo požymis.

Tačiau ir tai atrodo neteisinga, nes tikėjimu pritari galima tik pasakojimui, kuriame yra tiesa arba melas. Tad jei sakau, kad tikiu prisikėlimu, tai reikia suprasti, kad tikiu tam tikru, su laiku susietu pasakojimu, nes siela, ką nors skirstydama ir jungdama, visada su tam tikru laiku sieja, kaip apie tai rašomas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje². Todėl teiginio „tikiu prisikėlimu“ prasmė yra ta, jog „tikiu, kad prisikėlimas vyksta arba jau įvyko, arba ateityje įvyks“. Ir todėl reikia sakyti, kad tikėjimo objektas gali būti svarstomas dvejopai. Arba kaip pats savaime anapus sielos esantis, todėl teisingai suvokiamas kaip objektas, iš kurio tikintysis gauna daugybę arba vieną įprotį. Arba suvokiamas kaip tas, kuriame pažįstantysis dalyvauja. Todėl sakytina, kad jeigu priimamas tas, kuris yra tikėjimo objektas, t. y. dalykas, kuriuo tikima, tai jis yra anapus sielos ir yra tas, kuris siejamas su mumis ir su senovės tikinčiais, todėl iš jo vienovės tikėjimas gauna vienybę. Bet jeigu jis svarstomas kaip mes jį suvokiame, tai jis įvairiais pasakojimais padauginamas, tačiau toks padauginimas tikėjimo nedaro skirtingo. Todėl akivaizdu, kad visais požiūriais tikėjimas yra vienas.

Todėl į pirmąjį atsakytina, kad žinių apibendrinimas ir sukonkretinimas nekeičia pažįstamo daikto, iš kurio įprotis gauna vienovę.

Iš to, kas jau buvo sakyta, atsakymas į antrąjį argumentą akivaizdus.

Į trečiąjį atsakytina, kad laikas keičiasi ne dėl to, kas priklauso daiktui, o dėl skirtingo santykio su mumis ir jais, nes Kristus kentėjo vienu laiku, bet tas laikas suprantamas kaip praėjęs arba kaip būsimas atsižvelgiant į prieš ir po.

Literatūra

Aristotelis. 1990. *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė V. Sezemanas. Aristotelis, *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis.

Nuorodos

¹ Šiame artikle vartojami terminai *eksplicite* ir *implicitai*, atitinkamai sulietuvinta forma „eksplicitiškai“ (išreikštai, aiškiai, išsamiai ir nuodugnai) ir „implicitiškai“ (neišreikštai, neišplėtotai, numanomai), šiuolaikiniame lingvistikos, psichologijos, sociologijos, ekonomikos ir kituose moksluose vartojami Akviniečiui artima prasme. Pvz., žr. Monika Meilutė-Ribokė, Vilmantė Pakalniškienė. 2018. Implicitinis ir eksplicitinis požiūris į naudojimąsi „Facebooku“. *Psichologija* 57.

² „Taip pat aišku, kad skyrimo aktas negali įvykti ne tuo pačiu laiku. Iš tikrųjų kaip tas pats sugebėjimas nustato skirtumą tarp gero ir blogo, taip jis apskritai sprendžia, kad tuo pačiu metu, kai jis sprendžia, viena savybė skiriasi nuo kitos ir kad pastaroji skiriasi nuo pirmosios. Šiuo atveju žodžiai „tuo pačiu metu“ vartojami neatsitiktinai, jei aš dabar sakyčiau, kad vienas daiktas skiriasi nuo kito, nepaisydamas, ar šis skirtumas aktualiai pasireiškia šiuo metu“ (Aristotelis 1990: 382 [426b 20–25]).

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *Sancti Thomae de Aquino Quaestiones disputatae de veritate*, quaestio XIV. Textum adaequatum Leonino 1972 edito ex plagulis de prelo emendatum ac translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit. <<http://www.corpusthomicum.org/qdv14.html>> [žiūrėta 2020 04 20]